

NAȚIUNEA ÎN EPOCA GLOBALIZĂRII

THE NATION IN THE GLOBALIZATION ERA

LA NATION À L'HEURE DE LA MONDIALISATION

Cdor.dr. Dumitru TOADER*
Lect.univ.dr. Daniela NAGY**

Națiunea integrează populațiile într-o comunitate de cetățeni, a cărei existență legitimează acțiunea internă și externă a statului. Statul, instrument al națiunii, își exercită acțiunea în același timp pentru a integra populațiile prin cetățenie și pentru a acționa în lumea națiunilor – unități politice. Globalizarea nu se mai bazează pe impulsuri expansioniste, ci pe noi infrastructuri și mijloace de supraveghere și de exercitare a guvernării la nivel global, modificând relațiile de putere în lumea actuală.

În epoca globalizării, corelația tradițională dintre organizarea națională a puterii militare, respectiv a apărării naționale, și statul-națiune, teritorial, a suferit transformări, în sensul că elaborarea unei politici de apărare națională, pornind de la deciziile privind strategia de apărare și până la cele privind desfășurarea și folosirea forței militare, este integrată într-o matrice a mecanismelor instituționalizate de consultare și de cooperare, bilaterale și multilaterale atât oficiale, cât și neoficiale.

The nation integrates the populations into a community of citizens whose existence legitimizes the internal and external action of the state. The latter, an instrument of the nation, is acting at the same time to integrate populations by citizenship and to act in the world of nations - political units. Globalization is no longer based on expansionist impulses, but on new infrastructures and means of global governance and exercise of governance, which have altered power relations in the present world.

In the era of globalization, the traditional correlation between the national organization of the military, namely the national defense and the territorial nation-state, has undergone transformations in the sense that the elaboration of a national defense policy, starting from the defense strategy decisions up to the deployment and the use of military force is integrated into a matrix of institutionalized consultation and cooperation mechanisms, both bilateral and multilateral, both formal and informal.

La nation intègre les populations dans une communauté de citoyens dont l'existence légitime l'action interne et externe de l'État. Ce dernier, comme un instrument de la nation, exerce son autorité tant pour intégrer les populations par citoyenneté que pour agir dans le monde des nations – des unités politiques. La mondialisation ne repose plus sur des impulsions expansionnistes, mais sur de nouvelles infrastructures et de nouveaux moyens de surveillance et de gouvernance mondiale, qui ont changé les relations de pouvoir dans le monde actuel.

À l'heure de la mondialisation, la corrélation traditionnelle entre l'organisation nationale des forces armées, à savoir la défense nationale, et l'État-nation territorial a subi des transformations dans la mesure où l'élaboration d'une politique de défense nationale, allant des décisions sur la stratégie de défense aux décisions sur le déploiement et l'utilisation de force militaire, soit intégrée dans une matrice de mécanismes de consultation et de coopération institutionnalisés, bilatéraux et multilatéraux, formels et informels.

Cuvinte-cheie: națiune; stat; etnie; cetățean; națiune democratică; națiune civică; comunitatea de cetățeni.

Keywords: nation; state; ethnicity; citizen; democratic nation; civic nation; citizen community.

Mots-clés: nation; état; ethnîe; citoyen; nation démocratique; nation civique; communauté de citoyens; État-nation; mondialisation; souveraineté; autonomie; défense nationale; mondialisation de la sécurité; puissance militaire; politique de sécurité.

***Academia Forțelor Aeriene „Henri Coandă”,
Brașov**

e-mail: dredaot28@gmail.com

****Academia Forțelor Aeriene „Henri Coandă”,
Brașov**

e-mail: nagydaniela@yahoo.com

Globalizarea la care asistăm sau la care ne adaptăm astăzi ne face să admitem că există o diminuare a civismului și a legăturilor politice. Ceea ce este important la globalizare se referă la faptul că aceasta, regăsindu-se la nivelul întregii societăți prin diferitele ei moduri de manifestare, va avea un impact deosebit asupra condiției umane, în întregul ei, influențând sistemul de valori al omenirii.

Putem menționa că globalizarea se caracterizează prin internaționalizarea activităților economice și prin existența rețelelor care difuzează informații și cunoștințe, fenomenul globalizării evoluând concomitent cu cel al integrării și al regionalizării¹.

Este necesară, pe lângă o analiză istorică și ideologică a națiunii, și o analiză sociologică, pentru a înțelege dacă, în viitor, națiunea democratică modernă va mai fi în măsură să asigure legătura socială, așa cum a făcut-o în trecut. Independența și suveranitatea politică și economică ale fiecărei națiuni sunt astăzi puternic limitate de constrângerile legate de mondializarea schimburilor economice și de relațiile dintre unitățile politice. În plus, evoluția internă a democrațiilor, în care viața colectivă pare să se concretizeze asupra producerii și repartizării bogățiilor, tinde să mineze ideea politică existentă la originea națiunilor.

Toate acestea fac să ne întrebăm cât mai este posibil, pentru o democrație, să ceară cetățenilor să o apere *chiar cu prețul vieții*. În democrație nu mai există sacrificiul suprem, individul cu interesele lui a luat locul cetățeanului cu idealurile lui.

Pe tărâmul Europei, identitatea europeană crește din seva identităților naționale. Aceasta înseamnă că națiunea română o să renunțe la spiritul ei identitar, la veacurile de credință, de sânge și de cântec? Este posibilă împăcarea proiectului unificării continentului cu principiul dreptului la identitate?

Viitoarea provocare a Europei o constituie promovarea unei societăți incluzive bazate pe respectarea și aderarea la drepturile fundamentale, pe diversitate și egalitate. Este regretabil că astăzi, în numele securității și protejării valorilor democratice și europene, s-a creat un climat perfect pentru limitarea unor drepturi și libertăți, a căror respectare s-a obținut în mulți ani de activism. Faptul că a început să se discute și despre crearea de granițe în interiorul spațiului Schengen este poate cel mai semnificativ exemplu al relației

dintre rasism și xenofobie și abrogarea drepturilor și libertăților. Există țări din Uniunea Europeană, care, în special de la agravarea crizei refugiaților, au decis să facă excepții și să restabilească frontiere interne.

Retorica politică plină de ură în ceea ce privește imigranții, care, cu complicitatea mass-mediei, îi asociază pe aceștia cu terorismul sau cu infracțiuni, precum agresiunile sexuale, furturile sau actele de violență, sfârșește prin a se infiltra în populație, care, la rândul său, acceptă limitări drastice nu numai ale drepturilor și libertăților imigranților, ci și ale propriilor drepturi și libertăți.

De la națiune la națiunea civică

În trecut, principalele instrumente pentru studiul naționalismului au fost teoriile elaborate de către cercetătorii care, de regulă, erau istorici sau politologi. Aceștia propuneau pentru *națiune* definiții, plecând de la analiza istorică a societăților care poartă acest nume, ca un raport causal incontestabil cu naționalismul. Dacă acest raport este evident din punct de vedere istoric și ideologic, el nu explică mecanismul logic prin care se construiește *conceptul de națiune*, fapt pentru care este necesară și o abordare sociologică, asociată cu teorii bazate pe date, rezultate din cunoașterea empirică a societăților, teorii de tipul celor practicate de către Max Weber, Marcel Mauss, Norbert Elias și alții.

Astfel, teoriile sociologice se bazează și pe o analiză comparativă a legăturii sociale dintre oameni pentru a observa ce o constituie și ce o face să funcționeze în diferite tipuri de comunități istorice. Este cunoscut faptul că, în societățile moderne, legătura socială este, în mod esențial, politică, adică națională, de unde rezultă faptul că națiunea trebuie studiată în termeni politici, adică ținând seama de reprezentările și de instituțiile care dau sens și materializează felul în care se conduce viața unei comunități.

Dată fiind natura ei esențialmente politică, națiunea este fundamental diferită de etnie, în cadrul căreia legătura socială este de natură culturală, fiind o comunitate istorică și culturală. Elementele obiective, invocate de către specialiști în domeniu (care au insistat asupra preeminenței, în timp și în termeni de legitimitate, a etniei asupra națiunii), de limbă, de origine, de teritoriu pe care trăiește etc., nu sunt purtătoarele unei identități *a priori*. Dacă

acceptăm că națiunea modernă este o comunitate politică, istoria diferitelor națiuni arată că nucleul ideatic, care a animat de fiecare dată materializarea ideii abstracte de națiune, este același.

Două dimensiuni definesc acest nucleu: suveranitatea și integritatea. Națiunea își exercită suveranitatea în plan intern prin integrarea populațiilor care compun societatea națională, iar în plan extern, afirmându-se ca subiect istoric într-o ordine mondială, bazată pe existența și pe relațiile dintre națiunile - unități politice (statele – subiecte de drept internațional).

Organizarea politică și principiul democratic care o fundamentează fac din națiunea modernă un tip de organizare aparte. Integrarea este un proces mereu în curs, datorită căruia sentimentul apartenenței naționale se construiește în permanență.

Ceea ce caracterizează națiunea modernă, indiferent de forma ei istorică concretă, este deschiderea și către cetățenii altor state. În funcție de anumite criterii, stabilite în concordanță cu tradiția culturală, cu valorile și cu normele unei anumite societăți, statul, care reprezintă națiunea, stabilește modalitățile prin care cetățenii ai altor state pot dobândi cetățenia. Aceste criterii sunt mai mult sau mai puțin drastice sau exigente, dar deschiderea există ca principiu. Deoarece națiunea (ca idee abstractă) reunește cetățeni, aceștia sunt toți egali între ei, iar apartenența lor la comunitate se bazează pe interiorizarea unui sistem de norme și de valori, definit, în principal, în termeni politici. În principiu, oricine poate să se integreze comunității de cetățeni, adică unei comunități naționale care se conduce după reguli democratice.

Este unanim astăzi recunoscut faptul că *democrația* nu este o invenție a epocii moderne. Însă, teoria politică modernă are meritul de a fi pus în lumină două idei care diferențiază fundamental democrația modernă de cea antică, și anume practica reprezentării (care a arătat nevoia și importanța delegării puterii) și o nouă concepție despre cetățenie, care capătă un caracter universal.

Comunitatea de cetățeni are la bază toate aceste idei, toți cei care o compun împărtășesc aceleași valori, sunt egali, participă la exercitarea puterii și sunt de acord ca oricine împărtășește aceleași valori și corespunde anumitor criterii stabilite, conform unei politici raționale, să poată deveni, de asemenea, cetățean, adică membru al unei

națiuni aparținând statului. Această teorie capătă, astăzi, o importanță și mai mare, ținând cont de migrațiile unor populații de pe un teritoriu pe altul, determinate de factori economici, sociali, politici, naturali sau în contextul mai larg al globalizării.

Transcenderea particularităților individuale sau de grup prin identitatea politică abstractă și comună tuturor este specifică națiunii civice. Capacitatea de integrare a acesteia reiese din raportul dinamic, prin definiție, care se stabilește între proiectul politic (abstract și normativ) al unei comunități de cetățeni și din caracteristicile concrete, culturale, istorice, sociale ale populațiilor care compun această comunitate și pe care statul le organizează în societate.

Dacă, din punct de vedere analitic, ideea de națiune se bazează pe transcenderea prin politic, pe depășirea asumată a identităților primare și pe afirmarea identității politice de cetățean, pentru a explica posibilitatea materializării concrete a națiunii civice, analiza sociologică pune accentul pe interiorizare sau pe socializare. În general, aceasta permite însușirea normelor și a valorilor vieții comune și face posibilă integrarea individului într-un grup. În privința comunității de cetățeni, a națiunii civice, statul a organizat învățământul care asigură într-o mare măsură acest proces de socializare, mai ales de socializare politică.

Legătura socială națională începe așadar prin recunoașterea unui domeniu public, deci comun, în care identitățile particulare sunt depășite prin identitatea politică, asigurând egalitatea tuturor. Integrarea prin instituțiile naționale (și mai ales prin școală) a creat, după cum spune Dominique Schnapper², un *habitus social* specific.

Analiza sociologică arată, astfel, că națiunea civică a devenit concretă prin faptul că a constituit izvorul unei identități, al unei morale, al unor pasiuni și comportamente. Dar, și mai important, ea a devenit concretă prin aceea că demnitatea oamenilor nu mai este legată exclusiv de un anumit loc, într-un grup familial sau statutar, ci de calitatea lor de om universal și de cetățean.

Națiune – etnie

În viața socială și chiar în literatura științifică, nu de puține ori este folosită nediferențiat noțiunea de *etnic* și cea de *național*. Națiunea este o formă aparte de unitate politică, ale cărei specificități se cuvin să fie analizate. Ca orice unitate politică,

națiunea se definește prin suveranitatea pe care și-o exercită în interiorul și în exteriorul statului. Specificul ei este că integrează populațiile într-o comunitate de cetățeni, a cărei existență legitimează acțiunea internă și externă a statului.

Națiunea se diferențiază de grupurile care, în ceea ce le privește, nu sunt organizate politic. Astfel, prin etnii sunt desemnate grupurile de oameni care se consideră moștenitorii unei comunități istorice (adesea formulată în termeni de ascendență comună) și care împărtășesc voința de a o menține. Cu alte cuvinte, etnia se definește prin două dimensiuni: comunitatea istorică și specificitatea culturală.

Renașterea conceptului de etnicitate a devenit termen cheie al literaturii științifice contemporane, mai ales în SUA, unde se menține echivocul dintre cele două noțiuni, de națiune și de etnie. De exemplu, redescoperind, în interiorul Statelor Unite, forța apartenențelor la niște comunități aparte și desemnând cu termenul de grup etnic, în același timp, negrii, irlandezii, italo-americii, evreii și indienii, sociologii puteau evita să continue reflecția asupra naturii apartenenței individului la colectiv: rasială, în cazul negrilor și al indienilor; națională, în cazul irlandezilor și al italienilor; națională sau/și religioasă, pentru evrei. Se putea, astfel, neglija ridicarea problemei devenite tabu a rasei, chiar dacă se afirma că este vorba despre un concept social, sau a culturii – devenită adesea permisă social de a observa ceea ce se numea altădată rasă – pentru a defini grupurile.

În unele situații, etnia a stat și stă la baza unor forme de discriminare în societate, precum rasismul și xenofobia. Rasismul este procesul de discriminare datorat credințelor și ideologiilor, produse, în secolele XIX și XX, de către francezii Jules Soury, Iosef Arthur de Gobineau și Charles Maurras sau de către germanul Alfred Rosenberg, conform cărora rasele omenești pot fi clasificate de la inferior la superior, pe baza caracteristicilor biologice fundamental diferite cu care par a fi înzestrate. Rasismul presupune că oamenii sunt inegali, în funcție de etnia căreia îi aparțin, convingerea că popoarele sunt inegale ca atare, iar diferențele sociale și culturale se explică prin diferențele biologice și ereditare dintre rasele umane.

Strâns legată de rasism este xenofobia, care se referă atât la ura față de o etnie, de o cultură sau de o religie diferită, cât și la frica de oameni

necunoscuți și de concepte necunoscute. Xenofobia este adesea provocată și întărită de inegalitățile sociale, când acestea se cuplează cu diferențe de etnie sau de religie, ca în Transilvania, pe timpul Imperiului Austro-Ungar, în Irlanda de Nord (Ulster), între protestanți și catolici, în Algeria, pe timpul stăpânirii franceze, în Africa de Sud, pe vremea apartheidului, în SUA, între afro-americii, americanii albi și hispanici, sau în Europa, între populațiile sedentare și romi sau între populațiile creștine și evrei.

Cei care aparțin unor etnii sau unor grupuri minoritare, politic sau juridic dominate, au un interes direct în recunoașterea egalității juridice și a drepturilor politice ale tuturor – egalitatea care compensează, cel puțin parțial sau simbolic, inferioritatea statutului. Deoarece populațiile juridic sau politic minoritare au înțeles mai bine decât ceilalți ce anume le protejează, ele au fost deosebit de atașate de principiile cetățeniei democratice. De exemplu, la un nivel socioeconomic constant, afro-americii păstrează o rată de participare electorală superioară celei a altor grupuri etnice din Statele Unite.

Națiune – stat

Sunt, de asemenea, comentarii dacă este potrivit ca națiunea să fie confundată cu unitatea politică (statul). Termenul de națiune desemnează unitățile politice a căror suveranitate este recunoscută de către ordinea internațională. Astfel, cercetătorii de astăzi lasă deoparte o distincție analitică pe care primii gânditori ai națiunii nu o ignorau. Autorii francezi, marcați de amenințarea experienței revoluționare și de proclamarea de către *Starea a Treia*, a națiunii ca nouă sursă de legitimitate politică, făceau clar distincția dintre unitatea politică (statul) și națiunea civică. Astfel, Renan făcea distincție între națiuni, precum Franța, Anglia și majoritatea autonomiilor moderne europene și celelalte *forme ale societății umane*, și anume marile aglomerări de oameni, precum China, Egiptul, vechiul Babilon – tribul, după modelul evreilor și arabilor – cetatea, după modelul Atenei sau al Spartei – comunitățile fără patrie, menținute printr-o legătură religioasă, precum cea a israeliților, a perșilor – confederațiilor, după modelul Elveției, Americii – înrudiri, precum cea pe care rasa, sau mai degrabă limba, le stabilește între diferite ramuri de germani, diferite ramuri de slavi³.

Mauss explică și el cum a ajuns să facă distincția între națiune și unitatea politică (stat). El clasează societățile umane în patru mari grupuri, în funcție de nivelul lor de integrare în ordine crescătoare, adică la nivelul de integrare politică, societăți polisegmentare, clanice sau tribale, apoi societățile integrate, în ordine crescătoare, prin prezența, forța și constanța unei puteri centrale⁴. Mauss adaugă așadar criteriului integrării politice, care caracterizează orice unitate politică, organizată de către o putere centrală stabilă, pe cel al cetățeniei, care permite diferențierea națiunii moderne de alte unități politice – ceea ce-l face să constate că există încă în lume o mare cantitate de societăți și de state care nu merită în niciun fel numele de națiune.

Reluând aceeași distincție în introducerea la *Paix et guerre entre nations*, Raimond Aron precizează că națiunea, în acest caz, este echivalentul oricărei colectivități politice, organizate teritorial, și că relațiile internaționale sunt relații între unitățile politice, acest din urmă concept acoperind cetățile grecești, Imperiul Roman sau egiptean ca și monarhiile europene, republicile burgheze sau democrațiile populare⁵. Este, de altfel, sensul pe care-l dădea nașionilor Adam Smith, atunci când scria *The Wealth of Nations*.

Tot în acest sens este folosit termenul și în studiul disciplinei – *Studiu al relațiilor internaționale*. Aceeași asimilare între națiune și unitatea politică (stat) l-a condus, în 1919 – într-o epocă în care națiunea democratică părea să fie acceptabilă ca mod universal al organizării politice – să creeze Societatea Nașionilor și să organizeze ordinea politică în nașioni care nu erau, în unele țări din Europa de Est, decât unități politice. Creșterea numărului noilor state după cel de-al Doilea Război Mondial, recunoscute de Organizația Nașionilor Unite, exprimă existența unor noi state sau a unor noi nașioni - unități politice.

Max Weber nu ignoră, nici el, distincția dintre stat și nașione – în primul rând, nașionea nu este echivalentă cu poporul unui stat, cu apartenența la o comunitate politică. El acorda, în plus, o valoare aparte micilor nașioni, în ceea ce privește calitatea democratică și cultura.

Statul înscrie nașionea în spațiu, nașionea este o unitate politică teritorializată. Spre deosebire de polis-ul grec, fondat și format de către un grup de oameni care îl puteau transporta cu ei peste mări, nașionea modernă leagă o organizare politică de un

teritoriu. Astfel, populațiile din diaspora, chiar dacă continuă să întrețină, dincolo de frontiere, legături culturale, religioase sau economice, nu formează o nașione. Teritoriul se opune logicii organizărilor sociale fondate pe solidarități familiale sau de clan. Spațiul concret definește limitele în interiorul cărora se aplică legile și se exercită practicile comune care definesc spațiul abstract al politicului. Dreptul solului este în continuare parțial recunoscut de legislația nașionalității.

Statul constituie nașionea, în sensul deplin, dându-i formă și ordonând sistemul social în jurul lui. Nașionea nu poate rămâne abstracțiunea pură pe care o reprezintă o comunitate de cetățeni, chiar dacă relațiile dintre societatea civilă și stat au fost de fiecare dată specifice. După caz, statul, valorile colective și instituțiile comune au fost cele care au avut rolul de motor, sau una sau mai multe dintre etnii care, de exemplu, în Europa de Est, au revendicat constituirea lor în nașione, deci faptul de a dispune de un stat suveran. Instituțiile statului înscriu nașionea în continuitatea istorică.

Nașione – nașionalism

Trebuie făcută, în sfârșit, distincția dintre nașione, ca realitate istorică, și nașionalism. Acest termen desemnează, de altfel, fie revendicările etniilor de a fi recunoscute ca nașioni, adică de a face să coincidă comunitatea istorico-culturală (sau etnia) și organizarea politică, fie voința de putere a nașionilor deja constituite pentru a se afirma, în pofida altora.

Adesea, criticile aduse nașionilor privesc nașionalismele. Conflictele derulate, de exemplu, în Balcani nu sunt conflicte nașionale, ci etnice sau nașionaliste, ele arătând inconsistența tradiției propriu-zis nașionale a fostei Iugoslavii, care s-a încercat a fi constituită în nașione, în 1919, pornindu-se de la etniile sârbă, croată, slovenă, bosniacă, albaneză etc. Știința politică anglo-saxonă recentă tratează despre nașionalisme, în sensul revendicării de a crea o nașione, și nu despre nașionile propriu-zise⁶.

Efectele globalizării asupra nașionilor

Globalizarea deschide spațiul nașional pentru fluxul de persoane, bunuri, capital, tehnologie, informație, determinând, sub auspicii politice și economice, stabilirea de legături între diferitele paliere (orizontale și verticale) de organizare a

societății. Ea poate fi măsurată prin compararea datelor statistice oferite de ultimele decenii: de la valoarea capitalului străin investit, densitatea rețelelor comerciale, numărul de corporații multinaționale, organizații neguvernamentale internaționale și organizații guvernamentale, până la cheltuielile din domeniul militar, multinaționalitatea eșafodajelor militar-industriale și diversificarea actorilor implicați în comerțul cu armament.

Globalizarea are un caracter universal, în sensul că a ajuns să afecteze structura tuturor componentelor sistemului social global – subsistemul politic, economic, militar, social, religios, ecologic etc. Din această perspectivă, putem vorbi și despre o specializare a globalizării, adică despre globalizarea politică, militară, socială, financiară, tehnologică, ecologică și, nu în ultimul rând, economică.

În ultimii ani, datorită dezvoltării și creșterii importanței schimburilor economice internaționale, gama deciziilor politice la îndemâna statelor s-a micșorat. Globalizarea mărește nevoia obiectivă a unei protecții sociale mai largi a populației, dar reduce, în același timp, capacitatea statului de a răspunde eficace pentru satisfacerea acestei cereri. Astfel că, pe măsură ce globalizarea se dezvoltă și se adâncește, în unele state, consensul național, necesar asigurării și menținerii liberalizării schimburilor economice internaționale, se erodează. În domeniul economic, globalizarea face ca guvernele naționale să nu-și mai poată controla propriile economii.

De exemplu, statele nu-și mai pot stabili propriile rate ale dobânzilor fără a lua în calcul ratele din celelalte state. Piețele financiare globale pot submina valoarea monedei naționale a unui stat, forțând guvernul acestuia să-și schimbe politica economică națională și să adopte măsurile și deciziile dezirabile la nivel global, dar, uneori, indezirabile la nivel național.

Globalizarea reduce capacitatea de a exercita puterea politică asupra domeniilor în care operează companiile multinaționale. Această pierdere graduală, dar continuă a controlului de către instituțiile statului semnifică o desființare a monopolului statului asupra suveranității naționale, stare garantată de deținerea controlului asupra teritoriului național. Trecerea în patrimoniul companiilor private a unei părți, din ce în ce

mai mari, din avuția națională a diferitelor state, micșorează, în mod corespunzător, capacitatea statelor de a-și exercita prerogativele de suveranitate, în egală măsură cu reducerea independenței naționale, ca urmare a integrării politice în instituții suprastatale.

Un alt aspect important al schimbărilor produse de globalizare este securitatea mediului înconjurător, care este o abordare cu totul diferită a conceptului de securitate. Securitatea mediului are două componente: prevenirea modificării factorilor de mediu, ca urmare a conflictelor armate, și impactul degradării globale a mediului natural asupra bunăstării generale a populației, asupra economiei naționale și asupra celei globale prin reducerea sensibilă atât a resurselor naturale, cât și a diversității biologice. Astfel, specificul securității mediului înconjurător este dat de caracterul său transfrontalier, iar atunci când problemele create sunt globale, soluționarea lor politică trebuie să devină și ea de ordin global.

Asistăm astăzi la un paradox, diferența absolută dintre veniturile populației din statele dezvoltate continuă să crească față de cele din statele mai puțin dezvoltate, dar diferența standardelor de viață dintre cele două categorii de state are o tendință opusă, de reducere. Situația economică a unora dintre statele sărace s-a îmbunătățit în ultimul timp, fiindcă produsul intern brut a crescut mai repede decât numărul populației. În consecință, globalizarea are, pe lângă efecte negative, și efecte pozitive.

Din perspectiva pieței libere, globalizarea va determina o prosperitate și în statele mai puțin dezvoltate, pe măsură ce, tot mai mult, fluxurile tehnologice de bunuri și de capital, investițiile se orientează către zonele mai sărace, dar cu resurse naturale și cu forță de muncă ieftină, făcând, astfel, ca tot mai multe națiuni să ia parte la economia globală. În acest sens, globalizarea extinde punțile de comunicare dintre comunitățile de cetățeni. Deține pentru aceasta suficiente canale, cum ar fi: companiile multinaționale, ONG-urile, domeniul educațional, Internetul, televiziunea prin satelit, transporturile, care favorizează migrația internațională și sporesc contactele umane.

Organizațiile transnaționale (interguvernamentale sau nonguvernamentale) operează în afara controlului statelor și totuși au o mare influență asupra a ceea ce se întâmplă în interiorul acestora.

Astfel, puterea care există în afara statelor, în contextul globalizării, tinde să restricționeze activitățile și să limiteze puterea guvernelor naționale. Cum forțele globale par să slăbească puterea statului din exterior, ele pot face acest lucru și din interior. Relațiile globale și transnaționale pot să consolideze localismul sau naționalismul la scară redusă. Grupurile etnice și naționale, care încearcă să obțină independența lor față de structurile mai largi în care sunt incluse, pot să solicite sprijinul organizațiilor transnaționale sau al sistemelor internaționale de securitate, pentru a le ajuta în afirmarea independenței lor și în revendicarea caracterului național.

Efectele globalizării asupra securității naționale

Odată cu efectele pozitive ale globalizării, se manifestă și puternice forțe, care acționează în sensul fragmentării sociale, al accentuării nivelului critic al vulnerabilităților entităților statale, creând premisele necesare manifestării violenței și conflictelor. Atunci când se manifestă, crizele economice au un efect de destabilizare globală.

Toate aceste implicații ale globalizării au puternice conotații în domeniul securității naționale și internaționale. În același timp, pe lângă efectele sale pozitive, globalizarea facilitează dezvoltarea și răspândirea, la nivel planetar, a unor efecte negative, chiar perfide, din cauza caracterului lor insidios. Aceste efecte perfide se întrepătrund și se corelează reciproc, efectul lor cumulat asupra stabilității și securității internaționale fiind mult mai puternic decât simpla sumă a componentelor lor.

Asigurarea securității unui stat cu ajutorul propriilor mijloace, în principal militare, nu mai este valabilă, fie din cauza complexității și extinderii noilor pericole și amenințări la adresa securității statelor, fie din cauza capacităților, din ce în ce mai scăzute, ale acestora de a îndeplini funcțiuni esențiale în mod autonom. Argumentul principal este că noile amenințări afectează atât modul de concepere a securității, cât și modul practic de realizare a politicii de securitate.

Sub influența libertății fluxului de idei și de populație, generat de globalizare, există azi preocupări pentru extinderea conceptului de securitate prin cuprinderea mai multor dimensiuni, cum ar fi: cea politică, socială, economică sau de mediu.

Astfel, se are în vedere construirea unui concept, precum *securitatea democratică*, pentru a încorpora și securitatea individuală, iar ca politică de securitate, se recomandă proiectarea stabilității în spațiul adiacent și promovarea conceptului de securitate prin cooperare.

În fața riscurilor și a amenințărilor care vin odată cu globalizarea, extinderea terorismului și a amenințării folosirii armelor de distrugere în masă, traficul de arme, crima organizată, disoluția statelor, prin multiplicarea conflictelor etnice și prin exacerbarea naționalismului, migrațiile, mișcările disproporționate de capital, degradarea socială, economică și de mediu fac ca statele să considere tot mai mult că securitatea de nivel global are puțini șorți de realizare prin creșterea tradițională a puterii militare naționale sau a aliaților. Toate acestea determină statele lumii să înțeleagă că lupta ar putea fi dusă, la modul cel mai eficient, prin sporirea eforturilor de promovare a securității prin cooperare.

Securitatea prin cooperare oferă o perspectivă mai optimistă securității globale. Ea este deschisă tuturor statelor care se opun recurgerii la forță și care sunt interesate să participe pentru a sprijini acțiunile de prevedere și de parteneriat. Are ca obiective prevenirea războiului și a posibilității de constituire a mijloacelor necesare pentru inițierea și desfășurarea unei agresiuni. Securitatea prin cooperare se realizează prin organizații internaționale și regionale (ONU, OSCE, OSA, OUA, ASEAN, Liga Arabă etc.), prin guverne și prin organizații neguvernamentale.

Realizarea unei noi arhitecturi de securitate la nivel global care să țină cont de efectele atât negative, cât și pozitive ale globalizării presupune reformarea instituțiilor globale de securitate prin transformarea lor în instituții mult mai puternice și mai reprezentative.

Componentă a securității globale, securitatea națională capătă o dimensiune nouă, deoarece acum amenințările la adresa sa devin tot mai difuze și nu mai au un caracter exclusiv militar. Riscurile la adresa siguranței naționale incumbă apelul la mijloace atât militare, cât și nonmilitare, naționale și internaționale – unde are loc o întrepătrundere a elementului de securitate național cu cel regional sau global. În aceste condiții, stabilitatea și securitatea națională se realizează prin mecanisme de cooperare și de coordonare, prin regionalizare și prin globalizarea relațiilor militare și de securitate.

Unele implicații ale globalizării în domeniul militar

Globalizarea în domeniul militar se referă la rețelele de interdependență pe distanțe mari, care implică forța și amenințarea utilizării forței. Mai mult, odată cu sfârșitul Războiului Rece, asistăm la o intensificare a contactelor și a interconexiunilor complexe dintre grupurile de națiuni care anterior erau ostile. Vechile alianțe, create pentru a contracara orice acțiune care ar fi ținut spre modificarea echilibrului de putere, se remodelează și se restructurează acum, tocmai pentru a face față noilor provocări și amenințări la adresa securității naționale sau a păcii mondiale, în contextul noului mediu, creat de interdependențele crescânde dintre națiuni.

În același timp, statele își regândesc politicile naționale de securitate și apărare sau își redirecționează atenția spre formarea de alianțe noi ori spre integrarea în vechile alianțe, restructurate, pentru a putea contracara noile amenințări ale erei globalizării, care nu mai sunt exclusiv naționale și care nu mai pot fi soluționate individual, de fiecare țară în parte.

Problemele militare capătă o dimensiune globală și datorită existenței sateliților pentru adunarea de informații strategice și a rachetelor intercontinentale. În plus, sunt utilizate, din ce în ce mai mult, noțiunea de integrare a armamentelor naționale într-o structură regională sau internațională, ca și noțiunea de interoperabilitate între forțele armate care formează efectivele unei armate multinaționale, regionale sau internaționale.

Pentru a face față noilor tipuri de amenințări, România a decis să participe la realizarea mecanismului, sub umbrela NATO. Apărarea colectivă rămâne principala misiune a Alianței, însă riscurile, pericolele și amenințările cu care se confruntă NATO s-au schimbat substanțial, vorbindu-se, în prezent, despre: cooperare cu alte organizații de securitate, extindere, întărirea legăturilor transatlantice, gestionarea crizelor, misiuni non Articol 5, lupta împotriva terorismului, întărirea ordinii și stabilității în diverse regiuni ale lumii, specializare de rol.

În acest context, NATO subliniază indivizibilitatea securității internaționale; evoluția unei regiuni afectează evoluția altora, iar vechiul concept de securitate, capacitatea de apărare a teritoriului, este insuficient pentru a ilustra complexitatea lumii de azi.

Elaborarea noilor concepții privind securitatea statuează, ca principiu de bază, asigurarea securității reciproce. Acesta presupune ca națiunile să-și reevalueze prerogativele securității naționale, să determine unilateral nevoile și acțiunile apărării în favoarea planificării securității și să adapteze percepțiile amenințării și nevoia de securitate la coordonatele securității reciproce. Ideea de cooperare în controlul asupra puterii militare este accentuată prin aplicarea principiului cooperării pentru prevenirea războiului.

Procesul de globalizare constituie una dintre cele mai mari provocări ale secolului al XXI-lea la care nu s-a găsit un răspuns. Previziunile asupra globalizării de mâine nu sunt posibile fără o cunoaștere a stadiului actual al globalizării și al nivelului de securitate pe care-l generează.

Concluzii

Confuzia termenilor în viața socială – națiuni, etnii, naționalisme – este rareori rodul întâmplării. Cuvintele sunt și obiectele, dar și instrumentele conflictelor ideologice și politice. De aceea, voit sau nu, sunt folosite în mod echivoc.

În viața socială și politică, începând cu secolul al XIX-lea, etnia este desemnată cu termenul de popor. A numi etnia – concept științific – popor – termen politic – înseamnă, implicit sau explicit, a-i acorda dreptul de a revendica independența politică, dreptul de a deveni națiune – unitate politică. Dacă, chiar în literatura științifică, se confundă adeseori națiunea cu etnia, motivul este că, în perioada naționalismelor, etnia poate revendica, în numele dreptului popoarelor de a dispune de ele însele, recunoașterea ca națiune – unitate politică.

Dacă asimilăm națiunea statului, este deoarece fiecare stat se pretinde expresia unei națiuni democratice. Ambiguitatea termenului de națiune în viața socială ține de faptul că este legat în mod necesar de principiul modern al legitimității politice și de baza legăturii sociale.

Statul-națiune este departe de a-și fi utilizat forța propulsivă, bună sau rea. Această forță trebuie judecată prin prisma unui deficit de instituții eficiente, unitare și majoritar/unanim acceptate pentru gestionarea problemelor globale. De peste o generație, tendința politicii mondiale era aceea de a slăbi statalitatea.

Pentru perioada de după 11 septembrie 2001, principala problemă a politicii globale nu mai este

aceea de a găsi modalități de restrângere a statalității, ci de a o construi. Pentru societățile individuale și pentru comunitatea globală, veștejirea statului nu este un preludiv al utopiei, ci al dezastrului⁷. Situându-se deasupra evoluțiilor de pe plan mondial și deasupra discuțiilor teoretice legate de noua abordare a relațiilor internaționale, indivizii văd sursa securității naționale în stat. Pentru ei, acest fapt este posibil, datorită întregii legislații existente la un moment dat, accesului liber la justiție, încrederii pe care populația o are, de regulă, în Armată, precum și politicii externe a statului cu segmentul său cel mai vizibil și mai cuprinzător, relațiile bilaterale promovate în direcția cooperării cu entități de aceeași natură.

Dacă sentimentele și pasiunile etnice există în continuare în cadrul națiunilor civice, nu trebuie trasă de aici concluzia că nu există nicio diferență între etnie și națiune. Națiunea nu se confundă nici cu etnia, nici cu statul. Ea se definește într-o dublă relație dialectică cu cele dintâi, datorită căreia ea prinde formă în realitatea socială. Recunoașterea politică a etniilor, integrate în națiune, conduce la dezintegrare și la ideea că statul, atunci când devine prea puternic, tiranic sau totalitar, absoarbe națiunea și distruge comunitatea de cetățeni. Între etnie și stat trebuie făcut loc națiunii.

Studiul securității naționale, din perspectiva proceselor de integrare și de globalizare, cu toate șansele și oportunitățile pe care acestea le aduc, dar și cu atât de numeroasele sfidări impuse, este o necesitate, care a obligat mulți cercetători ai domeniului să-i acorde un vast spațiu de investigație.

NOTE:

1 I. Iovănescu, I. Done, *Studii și cercetări de istorie a gândirii economice*, Editura Expert, București, 2006, p. 202.

2 D. Schnapper, *La communaute des citoyens. Sur l'idée moderne de nation*, Editions Gallimard, 1994, p. 32.

3 E. Renan, *Qu'est-ce qu'une nation? Et autres essais politiques*, Paris, Presses Pokcet, Agora, 1992.

4 M. Mauss, *Euvres, Les fonctions sociales du sacré*, Editions de Minuit, Paris 1969, pp. 581-585.

5 R. Aron, *Paix et guerre entre nations*, Calmann – Lévy, 1962, Paris, p. 17.

6 E. Gellner, *Națiuni și naționalism*, trad. Robert Adam, Editura Antet, București, 1997, p. 23.

7 F. Fukuyama, *Construcția statelor. Ordinea mondială în secolul XXI*, Editura Antet, București, 2004, p. 45.

BIBLIOGRAFIE

Aron R., *Paix et guerre entre nations*, Calmann – Lévy, Paris, 1962.

Baumab Z., *Globalizarea și efectele ei sociale*, Editura Antet, București.

Frunzeti T., *Globalizarea securității*, Editura Militară, București, 2006.

Fukuyama F., *Construcția statelor. Ordinea mondială în secolul XXI*, Editura Antet, București, 2004.

Iovănescu I., Done I., *Studii și cercetări de istorie a gândirii economice*, Editura Expert, București, 2006.

Mauss M., *Euvres, Les fonctions sociales du sacré*, Editions de Minuit, Paris, 1969.

Gl.fl.aer.dr. Orzeață Mihail, „Opinii privind provocările viitorului pentru securitatea națională – conflictele interetnice și religioase”, *GMR*, nr. 3/2003, gmr.mapn.ro/Arhiva-pdf/2003/Revista-3.pdf

Ozunu-Vasile M. „Interesele naționale majore în domeniul securității”, *Revista Trupelor de Uscat*, nr. 1, 1994.

Renan E., *Qu'est-ce qu'une nation? Et autres essais politiques*, Paris, Presses Pokcet, Agora, 1992.

Schnapper, *La communaute des citoyens. Sur l'idée moderne de nation*, Éditions Gallimard, 1994.

Smith A.D., *The ethnic revival in the modern world*, Cambridge, Cambridge UP, 1981.

Șandru Daniel, „Globalizare și identitate din perspectiva postmodernității”, www.symposion/SandruSymposion.I.pdf